

המלכת שאל פרקים ח-יב

נקודות והצעות להוראה	תכנים מרכזיים	פרק	נושא
<p>סוף תקופה נקשור את תחילת הפרק לסוף פרק ז ובקש מהתלמידים לאתר בפרק ז פסוקים טו-יז מילה, ואפילו ביטוי שלם, החוזר בכל אחד מהפסוקים. התשובה היא: "וַיִּשְׁפֹּט שְׂמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל", "וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל", "וַיִּשֶׁם שְׁפֹט אֶת-יִשְׂרָאֵל". מפסוקים אלו ננסה ללמוד עם התלמידים על אופי הנהגתו של שמואל: הוא סובב בערי ישראל, הוא גר בביתו, הוא שופט ודן בין אנשים, מלמד אותם, ופותר את בעיותיהם. בנוסף, אנו יודעים כי כאשר היתה מצוקה בטחונית לבני ישראל שמואל התפלל עליהם והקב"ה הושיע אותם. בפעולתו זו ממשיך שמואל את הנהגת השופטים. גם על המנהיג הראשון בספר שמואל, עלי, נאמר "וְהוּא שֹׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה" (ד, יח). פרק ח מתחיל, אפוא, כהמשך ישיר לפרק ז – "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׂמוּאֵל וַיִּשֶׁם אֶת בְּנָיו שְׁפָטִים לְיִשְׂרָאֵל". החל מפסוק ד נפתח פרק חדש בתולדות האומה עם פנייתם של זקני ישראל לשמואל: "שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ!"</p> <p>שופט ומלך הצעתם ובקשתם של זקני ישראל למנות מלך מזמינה השוואה בין שתי דמויות אלו, כאשר השאלה היא: מה חסר? מדוע העם מרגיש שהוא זקוק למלך? מה רואים אצל "כל הגויים" שאת זה מבקשים לחקות? נוכל לסמל את המושגים "שופט" ו"מלך" על הלוח (התלמידים יכולים לבחור מילה נוספת/ציור של חפץ אשר יסמל כל תפקיד) ולבקש מהתלמידים לציין מילים ופרטים לגבי כל דמות, ומתוך כך לזהות את ההבדל בין שופט, מנהיג לשעה שהיקף פעילותו מצומצם (לפתרון מצוקתו של שבט מסוים, או למשפט העדה) לבין מוסד המלוכה – הנהגה קבועה לכל האומה, המתקיימת במקום מרכזי, עוברת מאב לבן ומופקדת על כל סדרי החיים. בהמשך פרקנו מתברר כי המניע העיקרי לבקשת המלך הוא הפחד והלחץ מפני העמים השכנים. נימוק זה עולה בבשורת הקב"ה לשמואל על מינוי שאול – "כִּיעַת מִחַר אֲשַׁלַּח אֵלַיךְ אִישׁ מֵאַרְצָ בְּנֵימִן וּמִשְׁחַתּוֹ לְנָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים" (ט, טז) וכן בנאום הצוואה של שמואל – "וַתֵּרְאוּ כִּי נָחַשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לֵי: לֹא! כִּי מֶלֶךְ יִמְלֵךְ עָלֵינוּ!" (יב, יב)</p> <p>מדוע התנגד שמואל למינוי מלך? פסוקים רבים בתנ"ך מתארים באופן חיובי את המלוכה בכלל, ואת מלכות בית דוד בפרט. גם בהמשך הספר נראה את פועלם החיובי של מלכי ישראל הראשונים – שאול ודוד. בנוסף, בפרשת שופטים ישנה לכאורה מצוה למנות מלך (דברים יג, יד-כ, ובמסכת סנהדרין מובאת מחלוקת תנאים האם זו אכן מצוה). על רקע כל זה, הדברים הנחרצים המובאים בפרקנו מעוררים תמיהה. סוגיה זו היא סוגיה נרחבת ומורכבת, ואין צורך להתעמק בה בהוראה בכיתה ה'. מה שצריך להסביר כאן</p>	<p>א-ו: בקשת המלך - "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׂמוּאֵל", כאשר נחלש כוחו ממנה שמואל את בניו, יואל ואביה, לשופטים על מנת לסייע בידו בחייו, ולהיות ממשיכי דרכו לאחר מותו; תכנית זו אינה עולה יפה מאחר ובניו אינם שופטים כהוגן "וַיִּטּוּ אַחֲרַי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ שְׂחָד וַיִּטּוּ מִשְׁפָּט"; ראשי העם נאספים "אֵל שְׂמוּאֵל הִרְמַתָּה" כדי לבקש ממנו למנות להם מלך. לשון הבקשה - "עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם!" תגובת שמואל - וַיַּרְע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׂמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנֶה לָנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ".</p> <p>ז-כב: משפט המלך - הוא מערך הזכויות שהמלך נוטל לעצמו על מנת לספק את צרכי בית המלוכה; איתור הפרטים השונים שהמלך יטול מהעם ("אֶת בְּנֵיכֶם יִקַּח... וְרָצוּ לִפְנֵי מְרַכְבָּתוֹ... וְלַחֲרָשׁ חֲרִישׁוֹ וְלַקְצָר קְצִירוֹ", "וְאֶת-בְּנֹתֵיכֶם יִקַּח לְרִקְחוֹת וְלִטְבָּחוֹת וְלֵאפוֹת", "וְאֶת-שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת-כַּרְמֵיכֶם... וְאֶת-עַבְדֵיכֶם וְאֶת-שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת-בְּחֹרֵיכֶם הַטּוֹבִים... צֹאנֵיכֶם יַעֲשֶׂה וְאֶתֶם תִּהְיוּ לוֹ לְעַבְדִּים"). והסיום במשפט התראה על הצפוי לקרות – "וַיִּזְעַקְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מֶלְכְּכֶם אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לָכֶם", "וְלֹא יַעֲנֶה ה' אֶתְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא";</p> <p>העם מסרב להשתכנע מדברי שמואל "וַיֹּאמְרוּ: לֹא! כִּי אִם מֶלֶךְ יְהִי עָלֵינוּ וְהִינּוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם! וַיִּשְׁפֹּטֵנוּ מֶלְכָנוּ"</p>	<p>פרק ח (2)</p>	<p>משפט המלך (2)</p>

<p>וַיָּצֵא לְפָנָיו וַנִּלְחַם אֶת-מֶלֶךְ-חֲמַתְנוּ; שְׁמוּאֵל מְשִׁיב אֶת דְּבַר הָעַם אֶל הַקֶּב"ה.</p>	<p>א-יג: חיפוש האתונות האובדות - תיאור תכונות של שאול בן קיש משבט בנימין, הנבחר למלוכה – "בְּחֹר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכְּמוֹ וּמַעֲלָה"; - תיאור דרכו של שאול מאזור לאזור בחיפוש האתונות האובדות, הדו-שיח עם הנער ליד העיר בארץ צוף, דברי הנערות המבשרות על המצאו של הנביא בעיר "כי זָבַח הַיּוֹם לָעַם בְּבַמָּה. כְּבָאֲכֶם הָעִיר כִּן תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטָרְם יַעֲלֶה הַבְּמָתָה לְאָכְלִי".</p> <p>יד-כא: המפגש עם הנביא - בשער העיר: "הִמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל יֹצֵא לְקִרְיָתָם." ; הכתוב מגלה כי ה' גילה לשמואל כבר יום קודם כי "מָחָר אֲשַׁלַּח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנֵי-מִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנֶגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל", וכעת כאשר ראה שמואל את שאול בשער העיר אמר לו הקב"ה: "הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ!" זֶה יַעֲצֵר בְּעַמִּי!"; שאול, שאיננו מכיר את שמואל, פונה אליו ומבקש ממנו שיגיד לו "אִי זֶה בֵּית הָרְאָה?" ושמואל מתוודע אליו: "אֲנֹכִי הָרְאָה!"</p>
<p>זה את עמדתו של שמואל. נלך בעקבות דברי רש"י על פסוק ו' וַיָּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל". על פי ביאור זה, תגובתו הקשה של שמואל בפרק שלנו באה במענה לנוסח הבקשה שהיתה שלא כהוגן: "עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם" (פס' ה) "וְהָיִינוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם" (פס' כ). העם ביקש לחקות את מה שראה אצל עמים אחרים: בית מלוכה רב פאר ועוצמה, המשמש כח מגן לעמו. בבקשה זו, ובעיקר בניסוח הבוטה להיות " כְּכָל הַגּוֹיִם", ישנה בעיה רוחנית קשה: כביכול מי שיפתור לעם ישראל את בעיותיו הוא מלך ככל הגויים, ולא הקב"ה, על ידי פניה אליו ושמירת מצוותיו. שמואל היטיב לתאר לעם את אופיים של בתי מלוכה אלו, אשר לוחצים גם את בני עמם במסגרת רצונם להתהדר בפאר, בכח ובכבוד. על פי פירוש זה, באופן אחר, כאשר ההתייחסות גם של העם וגם של המלך - נכונים, יכול המלך שלא להיות חוצץ בין ישראל לקב"ה אלא אפילו לקרב בינם לבין אביהם שבשמים.</p> <p>ניתן לשחזר "חוגי בית" ("חוגי אהל"...) סוערים סביב פסוקים יח-כ אשר בהם מתדיינים בני העם אודות דברי שמואל, כאשר נשמעות טענות בעד ונגד מינוי מלך, בזיקה לנלמד בפסוקים.</p>	<p>הולכים לבחירות כפתיח ללימוד הפרק נוכל להעלות על כרטיסים שמות של תכונות ולבקש מהתלמידים לערוך הצבעה מהי התכונה החשובה ביותר למועמד למלוכה. נוכל לבסס את הבחירה על מחשבה חופשית, או לנסות לקלוע לתכונה המבוקשת על ידי העם לאור מה שלמדנו על בקשתם בפרק הקודם. כך או כך, לאחר שנסיים את פרק המינוי של שאול נמשיך ונשווה בין הצעתנו לתכונות המלך הנבחר. לצורך כך עלינו לשים לב למידותיו של שאול כפי שהעולות מתיאור הכתוב וממעשיו.</p> <p>יד ההשגחה – חיפש אתונות ומצא מלוכה" הוא ביטוי המלמד על האופן המיוחד שבו נתגלגל שאול למעמד משיחתו, ללא כוונה ומודעות. נוכל להסתכל על הפרק מזווית ראייה של "מה היה קורה אילו". אילו לא אבדו האתונות.. אך הן אבדו, אילו היו נמצאות בארץ שלשה או בארץ ימיני.. אך הן לא נמצאו והמחפשים המשיכו, אילו נתקבלה הצעת שאול לשוב פן ידאג להם קיש אביו, אילו לא נדדמנו ליד העיר המסוימת ההיא, אילו לא היה הרואה בעיר בדיוק באותו היום, אילו לא היו פוגשים בנערות, אילו לא היה נמצא אצל הנער רבע שקל כסף.. ושיאו של דבר – המפגש "המקרי" של שאול עם איש בשער העיר אשר התברר כי הוא הוא הנביא, "אֲנֹכִי הָרְאָה!" למתבונן מן הצד עלול הסיפור להיראות כרצף התרחשויות מקרי, אולם בעולמו של הקב"ה אין מקרה. יד ההשגחה היא שמסבבת את הדברים – "וְהָיָה גַלְתָּ אֶת-אֶזְנוֹ שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לְפָנָיו.. כַּעַת מָחָר אֲשַׁלַּח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנֵי-מִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנֶגִיד עַל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל".</p> <p>"לפנים בְּיִשְׂרָאֵל" הכתוב מספר על שני מנהגים מצויים בימיהם, שיש להם חשיבות להנבת המתרחש בפרקנו: 1. הנוהג הרווח לגשת לנביא, אשר היה נקרא "הראה", ולשאלו בדברים הנוגעים ליום-יום. 2. הסיבה ששאלו מצא לנכון לקבל את הצעת הנער לגשת לנביא ולשאלו אותו על אבידת אתונות אביו. "זבח העיר" הוא מעמד מקובל וחשוב שבו מתבצעת הקרבה ציבורית בבמה. כאשר הנביא בא לזבח הוא</p>

פרק ט
(2)

הנביא פונה לשאול ואומר לו שלשה דברים: 1. עלה לפני הבמה ואכלתם עמי היום" 2. "ולאתנות האבדות לך...אל תשם את לבך להם פי נמצאו" 3. "ולמי כל חמדת ישראל הלוא לך ולכל בית אביך!" שאול מגיב בהפתעה לדברי שמואל, שלא ראה עצמו ראוי להם כלל: "הלוא בן מיני אנכי מקטני שבטי ישראל ומשפחתי הצערה מכל משפחות שבטי בנימן ולמה דברת אלי כדבר הזה?"

כב-כז: מעמד הזבח - באותו היום מכבד שמואל את שאול בדברים רבים לעיני המשתתפים בזבח: לעלות עימו לבמה, לקבל "מקום בראש הקרואים" ולזכות במנה מיוחדת מהזבח; למחרת בהשכמת הבקר עוזב שאול את העיר וכאשר הוא ושמואל "יורדים בקצה העיר" מבקש שמואל מהנער לעבור לפניו כן שרק שאול לבדו יישאר עימו. רק אז פונה אליו לבשר לו את דבר ה' על ייעודו: "ואתה עמד פיום ואשמיעך את דבר א-להים!"

א-טז: האותות – הסבר כללי של המורה: שמואל מושח את שאול למלך ומוסר לו שלושה אותות אשר יתרחשו במהלך היום: 1. הוא יפגוש בשני אנשים "עם קברת רחל בגבול בנימן" והם יבשרו לו כי האתונות נמצאו וכי אביו החל לדאוג לשאול ולנער. 2. הוא ימשיך ויפגוש שלשה אנשים ב"אלון תבור". הם ישאלו לשלומו ויעניקו לו "שתי-לחם". 3. לאחר מכן יפגוש סיעה של נביאים מתנבאים בשעה שמנגנים לפניו, אז תשרה עליו רוח ה' "והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר". משעה שיחוש שאול

פרק י
(1-2)

מתכבד לפתוח ולברך. הנערות הציעו לשאול למחר ו"לתפוש" את הנביא לפני שיחל הזבח.

"וימה נביא לאיש?" שאלה זו נראית תמוהה: וכי אי אפשר לדרוש את הנביא בלא להביא לו "תשורה"? רש"י מסביר: "לא היה שאול מכיר במעשיו של שמואל וסבר שישראל שכר". שאול טעה בדבר זה וייחס לשמואל נוהג שבא מתרבויות אחרות, ולא אצל נביאי ה'. שמואל הנביא, שבוודאי לא לקח שכר עבור נבואתו, אף היה לדוגמה וסמל למי שאינו מקבל כל טובת הנאה אף בדברים המקובלים שרצו לארחו ולכבדו בהם, כמנהג הארץ, כדברי הגמרא במסכת ברכות "ושאינו רוצה להנות - אל ינהה, כשמואל הרמתי שכל מקום שהלך שם - ביתו עמו (כל מה שהיה צריך הביא משלו)", וכן בדברי שמואל בעת פטירתו (להלן יב, ג). בפועל, לא היה סיפק בידי שאול לא לשאול ולא להציע דבר לנביא, שהרי הנביא הקדימו.

"הלוא בן מיני אנכי מקטני שבטי ישראל...ולמה דברת אלי כדבר הזה" שאול מציג עצמו כבן משפחה צעירה בשבט קטן בישראל, שאינו ראוי ל"כל חמדת ישראל". בכל הפרקים הללו מודגשת מידתו של שאול כאדם פשוט ועניו אשר אינו רואה עצמו ראוי למלוכה. זוהי תכונה בסיסית למיועד להיות מלך ישראל. לצד היותו של שאול "בחור טוב...משכמו ומעלה" מידתו הפנימית היא ענווה, כדברי התורה בספרי דברים: "לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן-המצוה ימין ושמאלו"

סודי ביותר בסיפור עלייתו של שאול למלוכה ישנם מספר שלבים. יש לשים לב כי במעמד הראשון המתואר בפרקנו איש אינו יודע על מינוי המלך. מה שראו הקרואים בבמה היה כי שמואל מכבד מאד את שאול, ולא דבר מעבר לכך. משיחת שאול בידי שמואל נעשתה למחרת בבקר, בלא נוכחות איש מלבדם. שאול עצמו לא סיפר בשובו את שארע לו (י, טו: "ואת דבר המלוכה לא הגיד"). רק במעמד במצפה כאשר נלכד שאול בגורל נתבשר העם על דבר מלכותו.

המשיחה היא פעולה רבת משמעות הנזכרת בראשית הפרק: ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו". פעולה זו מתבצעת על ידי הזאה משמן המשיחה והיא מקנה לנמשח מעמד מיוחד ומרומם. פעמים רבות בספר שמואל מכונה שאול "משיח ה'", על שם שנמשח לתפקידו (פרק יב פס' ג, ה; פרק יב פסוקים ו; ; פרק יב פסוקים ט, יא, טז, כג ועוד). המשיחה למלוכה נעשית "כמין נזר על ראשו". את השמן עשה משה רבנו (שמות פרק ז) וממנו נמשחו אהרן ובניו (שמות כט, ז) משמן זה מושחים כהנים גדולים ומלכים לדורות, כדברי הרמב"ם: "כשמעמיד המלך - מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר "ויקח שמואל את פך השמן ויצוק על ראשו וישקהו". מאחר שמושחין המלך- הרי זה זוכה לו ולבניו לעולם שהמלכות ירושה להם (ואין הבן טעון משיחה נוספת) שנאמר "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל..". (רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ז).

וירדת לפני הגלגל והנה אנכי ירד אליך...שבעת ימים תוחל עד בואי אליך ההוראה האחרונה של שמואל

<p>ברוחו החדשה עליו להכין את מלכותו בטכסיסי שלטון ומלכות כאשר ימצא לנכון: "עֲשֵׂה לְךָ אֲשֶׁר תִּמְצָא יְדָךְ כִּי הֵאָּהֳלָהֶם עִמָּךְ".</p> <p>הכתוב מעיד על התגשמות כל האותות: "וַיָּבֹאוּ כָּל הָאֲתוֹת הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא.."; במיוחד עשה רושם ההשתייכות של שאול לחבל הנביאים "וַיֹּאמֶר הָעָם אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מַה זֶה הִיָּה לְבֶן-קִישׁ? הֲגַם שָׂאוֹל בְּנֵבִי־אִיִּם"?; כאשר שב שאול אל דודו סיפר לו כי פגש בנביא, אך הסתיר את דבר המלוכה: "הֲגַד הַגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתָנוֹת וְאֵת דָּבָר הַמְּלוּכָה לֹא הֲגִיד לּוֹ"</p> <p>יז-כז: ההמלכה במצפה – שמואל מכנס את העם למצפה על מנת לבשר להם כי ימונה מלך על פי בקשתם; דרך בחירת המלך היא בגורל (ע"פ האורים ותומים) "וַיִּלְכְּדוּ שִׁבְטֵי בְנֵי־מִן... וַתִּלְכְּדוּ מִשְׁפַּחַת הַמְּטָרִי, וַיִּלְכְּדוּ שָׂאוֹל בֶּן-קִישׁ" אך בה בשעה שעלה שמו בגורל – "וַיִּבְקְשׂוּהוּ וְלֹא נִמְצָא..". משום שהיה "נִחְבָּא אֶל-הַכְּלִיִּם"; שמואל מבשר על בחירת שאול "וַיִּרְעוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ", אולם לא כל העם תמך בו - "וּבְנֵי בְלִיעֵל אָמְרוּ: מַה יִּשְׁעֵנוּ זֶה? וַיִּבְזְהוּ וְלֹא הִבִּיאוּ לוֹ מִנְחָה.."</p>	
<p>א-יא: מלחמת שאול בעמון – נחש, מלך עמון, עורך מצור על יביש גלעד, ובתגובה פונים אליו אנשי יביש: "כָּרַת לָנוּ בְּרִית וְנַעֲבֹדְךָ!" תשובת נחש: "בְּזֹאת אֶכְרַת לָכֶם: בְּנִקְוֹר לָכֶם כָּל עֵין יְמִין וְשִׁמְתִּיהָ חֶרֶף עַל כָּל יִשְׂרָאֵל"; זקני העיר שולחים שליחים "בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל" לחפש עזרה וישועה; בבוא השליחים לגבעת שאול</p>	<p>פרק יא (2)</p>

<p>לשאול (פס' ח) היא שעליו להמתין לו שבעה ימים משעה שירד לגלגל. מדובר בהוראה עתידיית, ולא ברור מהכתוב אימתי ירד שאול לגלגל. רד"ק פירש כי הציווי מתייחס לטקס חידוש המלוכה שנערך בגלגל לאחר הנצחון על עמון (י"א יד-טו). "כי בחידוש המלוכה שניהם באו הגלגל יחד עם כל ישראל ואחר שדבר שמואל דבריו הלך לו...ומיום שנפרד שמואל משאול אמר לו שייחל לו שבעה ימים עד שיבא אליו..". לפי פירוש זה, הפלשתים תקפו את מחנה ישראל ממש בתום טקס ההמלכה. אזי נאלץ שאול להתארגן לקרב כאשר בד בבד חל עליו האיסור עליו לעזוב את הגלגל בטרם יבוא שמואל להקריב את הקרבנות. אם זוהי הוראה עתידיית, מדוע נאמרה כעת במעמד המשיחה למלוכה? כנראה שזהו מעין מבחן שבו תלוי קיום המלוכה ביד המלך, ועוד נשוב לכך בפרק יג.</p> <p>וְאֵת דָּבָר הַמְּלוּכָה לֹא הֲגִיד לּוֹ רש"י ביאר: "דרך צניעות היתה בו" שאול אינו רואה עצמו ראוי למלוכה ולפיכך מסתיר את דבר משיחתו למלך.</p> <p>"הנה-הוא!" "נחבא אל הכלים!" התיאור של מעמד ההמלכה משרטט תמונה ממש בלתי נתפשת: כל העם נוכח, הנביא נמצא, כבר היה תהליך של בחירה בין כל השבטים והמשפחות עד שהגיע רגע ההכרזה של שמו של המלך. אולם אז מתברר ש...המלך לא נמצא. המלך מתחבא. אי אפשר שלא להתעכב על רגע זה וללמוד ממנו דבר מהותי על סיבת המינוי של שאול. כמה רחוק שאול מדמות המלך רודף השררה הרודה בעם לצרכיו ולכבודו! זהו מלך שלבבו איננו רם ומתנשא על אחיו, אלא מי שרואה עצמו באמת ובתמים כלא ראוי. אמנם, היותו של שאול משבט בעל מעמד נחות, וכן הסתלקותו מן הכבוד ומהמעמד גרמה לאנשים מקרב העם לפקפק בו. גם לאחר מעמד ההמלכה שאול איננו מקים צבא, או מייסד ארמון מלוכה, אלא: "וְגַם שָׂאוֹל הֵלֵךְ לְבֵיתוֹ גְּבַעְתָּה" לחרוש את אדמותיו. אלו שרצו לראות את בבואת עוצמתם של מלכי הגויים ואת רושם כוחם – התאכזבו מרה. "וּבְנֵי בְלִיעֵל אָמְרוּ: מַה-יִּשְׁעֵנוּ זֶה? וַיִּבְזְהוּ!..". יחס זה השתנה רק לאחר ששאול החל לממש את ייעודו כמלך במלחמתו בבני עמון. לא המעמד הוא שהניע את שאול להנהיג את ישראל, אלא קנאתו לכבוד ישראל שנרמס על ידי נחש העמוני.</p>	<p>שימוש במפה כרקע לפרק יש מיקומה של עמון בעבר הירדן המזרחי. הסיפור בתחילת הפרק מתרחש בשני אזורים שעליהם נצביע במפה: בעבר הירדן – יביש גלעד בגבול השטח העמוני, ובגבעת שאול, שם שאול חורש את אדמתו.</p> <p>לא מלחמה. השפלה! נחש העמוני איננו מעוניין רק להילחם באנשי יביש גלעד או להרחיב את שטח ארצו. אילו רצה בכך היה נכנס מהר לשלב הלחימה בעיר, אולם תחת זאת הוא מנהל משא ומתן עם הנצורים, ואף משתעשע בהם באכזריות: "בְּזֹאת אֶכְרַת לָכֶם - בְּנִקְוֹר לָכֶם כָּל עֵין יְמִין וְשִׁמְתִּיהָ חֶרֶף עַל כָּל יִשְׂרָאֵל". מניע זה גם מסביר התנהגות נוספת בפרק: אנשי יביש מבקשים מנחש לאפשר להם להזעיק עזרה -</p>
--	--

<p>"וַיְדַבְּרוּ הַדְּבָרִים בְּאָזְנֵי הָעָם, וַיִּשְׂאוּ כָל הָעָם אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ"; שאלו מגיע לעיר ושומע את בכי העם ואת סיפור המעשה "וַתִּצְלַח רוּחַ אֲ-לֵהִים עַל-שְׂאוּל... וַיִּחַר אַפּוֹ מְאֹד... וַיִּקַּח צֶמֶד בְּקָר וַיִּנְתְּהוּ וַיִּשְׁלַח בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַמְּלָאכִים לֵאמֹר אֲשֶׁר אֵינְנוּ יוֹצֵא אַחֲרֵי שְׂאוּל וְאַחֲרֵי שְׂמוּאֵל כֹּה יַעֲשֶׂה לְבָקְרוֹ!" העם נענה במהירות וכמות עצומה של לוחמים נאספת אל שאלו; למחרת היום - "וַיָּכּוּ אֶת-עַמּוּן עַד חַם הַיּוֹם וַיְהִי הַנֶּשְׂאָרִים וַיִּפְצּוּ וְלֹא נִשְׁאָרוּ בָם שְׁנַיִם יָחַד"</p> <p>יב-טו: חידוש המלוכה - עתה מתקבלת מלכות שאלו בלב שלם וללא עוררין: "וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שְׂמוּאֵל: מִי הָאִמֵּר שְׂאוּל יִמְלֶךָ עָלֵינוּ? (בלשון לעג) תָּנוּ הָאֲנָשִׁים וְנִמְיֵת!" "וַיֹּאמֶר שְׂאוּל: לֹא יוֹמֵת אִישׁ בַּיּוֹם הַזֶּה."</p> <p>חידוש המלוכה בגלגל - "וַיִּלְכוּ כָל הָעָם הַגִּלְגָּל וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת-שְׂאוּל... וַיִּשְׁמַח שָׁם שְׂאוּל וְכָל אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד מְאֹד."</p>	
<p>לעת זקנתו, מכנס שמואל מעמד ציבורי בו הוא בא חשבון עם העם על דבר בקשת המלוכה: "וַעֲתָה הַתִּיַּצְבוּ וְאַשְׁפֹּטָה אֶתְכֶם לִפְנֵי ה'" (פס' ז) ..כִּי רַעַתְכֶם רָבָה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי ה' לְשְׂאוּל לְכֶם מֶלֶךְ..." (פס' ז).</p> <p>א-ה: פתיחה – "הִנֵּה שְׁמַעְתִּי בְּקוֹלְכֶם... וְאַמְלִיךָ עָלֵיכֶם מֶלֶךְ... וְאֲנִי זִקְנָתִי וְשִׁבְתִּי"; נקיון כפיו של שמואל – "אֵת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי?... וַיֹּאמְרוּ: לֹא עֲשִׂיקָתְנוּ וְלֹא רְצוֹתְנוּ וְלֹא לְקַחְתָּ מִיֵּד אִישׁ מְאוּמָה!"</p> <p>ו-יד: טענת שמואל: הסבר כללי של הפסוקים על ידי</p>	<p>פרק יב</p>

<p>"הֲרַף לָנוּ שְׂבַעַת יָמִים וְנִשְׁלַחַה מְלָאכִים בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל..." מדוע שמלך עמון ייענה לבקשה שכזו בשעת קרב?? ההרשאה שנתן נחש העמוני לצאת ולחפש עזרה מלמדת על הזלזול המופגן בבני ישראל, כאומר: "בבקשה, לכו חפשו אם יש מי שיכול לעזור לכם נגדי..."</p> <p>הסכם כניעה? במקביל ליציאת המשלחת להזעיק עזרה, אפשר לערוך דיון בתוך העיר על הסכם הכניעה: בהנחה שלא תימצא עזרה, האם לקבל אותו או לא.</p> <p>איפה המלך?.. השליחים מגיעים אמנם לגבעת שאלו, אולם לא אל שאלו, אלא משיחים את דבריהם בפני אנשי העיר - "וַיָּבֹאוּ הַמְּלָאכִים גִּבְעַת שְׂאוּל וַיְדַבְּרוּ הַדְּבָרִים בְּאָזְנֵי הָעָם. וַיִּשְׂאוּ כָל הָעָם אֶת קוֹלָם, וַיִּבְכּוּ". אם כך, כנראה שלא היתה זו העיר היחידה שאליה הגיעו, אלא שעברו מעיר לעיר, וכאשר הגיעו לגבעת שאלו שחו את דבריהם לציבור ככלל עיר אחרת. העבודה כי השליחים לא פנו אל שאלו מלמדת שוב כי שאלו לא פעל כמלך עד כה, ולא נתפש כמנהיג צבאי בעיני העם. שאלו "בָּא אַחֲרֵי הַבְּקָר מִן הַשָּׂדֶה" ושומע את בכי העם. רגע זה הוא רגע המהפך שבו מתעורר שאלו להנהיג את ישראל: "וַתִּצְלַח רוּחַ אֲ-לֵהִים עַל שְׂאוּל כְּשָׁמְעוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּחַר אַפּוֹ מְאֹד" .</p> <p>חידוש המלוכה נשאל את התלמידים מדוע הי צורך במעמד של חידוש המלוכה? מכאן נחזור לפרק י ונעמוד על החשיבות שברצון העם ובהסכמתו למלך. רק לאחר המלחמה בעמון קיבל כל העם את מלכות שאלו. אפשר להשוות בין המעמד במצפה (פרק י' פס' כד-כז) לבין המעמד בגלגל (פרק י"א פס' יד-טו): שאלו מצידו – איננו "נחבא אל הכלים", והעם מצידו – מקבל את מלכותו כאיש אחד ובלב שלם.</p>	
<p>הנבי! ענו בי! אֵת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי? וכך מצינו גם אצל משה שאמר "לֹא חִמּוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאתִי וְלֹא הֲרַעְתִּי אֵת אֶחָד מֵהֶם" (במדבר טז, טו) ובמדבר תנחומא מבואר כי זו דוגמה למנהיגים ושופטים, שאסור שיהיה עליהם כל חשד ולו למראית עין: "...צריך שיהיו השופטים נקיים מכל משפט, שלא יהא לאדם פתחון פה עליהם. כמשה שאמר לישראל לא חמור אחד מהם נשאתי, ושמואל שאמר הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי...הוי אומר: שופטים ושוטרים - שלא יהא בהם דבר של פסול. מעשה ברבי חנינא בן אלעזר שהיה לו אילן נטוע בתוך שדהו ונופיו נוטות לשדה אחר. בא אדם אחד וקבל לפניו ואמר: אילנו של איש פלוני נוטה לתוך שדי. אמר ליה: לך ובוא למחר. אמר ליה: כל הדינין הבאים לפניך, מיד אתה פוסק, ודיני אתה מאחר! מה עשה רבי חנינא? מיד שלח פועליו וקצץ את האילן שהיה בתוך שדהו ונוטה לשדה אחר. למחר בא אותו האיש לפניו לדין. אמר לו לבעל דינו: צריך אתה לקוץ אותו. אמר לו: ולמה אילן שלך ענפיו נוטין לשדה אחר? אמר לו: צא וראה כשם שאתה רואה את שלי, כך עשה את שלך, מיד הלך ועשה כך. לפיכך כתיב: שופטים ושוטרים, שלא יהא בשופט דבר של פסול"</p> <p>ורש"י כאן הביא מדברי רבותינו על הנהגתו של שמואל: "...שור שהייתי מקריב עליהם לקרבן ומבקש רחמים</p>	

המורה - "ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה'".
 הטענה: מיומו הראשון של העם, מאז יציאת מצרים ועד
 היום, הקב"ה מציל מכל צרה ונענה בכל פעם שזעקו אליו,
 אולם בדור זה בראות העם כי "נחש מלך בני עמון בא
 עליכם" תחת לזעוק אל ה' פנו לשאול מלך שיושיעם -
 "ותאמרו לי: לא! כי מלך מלך עלינו!" ואילו שמואל עומד
 וזועק: "וה' אלהיכם מלככם!" ; אמנם כעת, משכבר הומלך
 המלך, ועל אף שהמניע היה לא ראוי, אפשר שהדבר יהיה
 לברכה, ובתנאי שלא יראו את המלך כמושיע במקום ה',
 אלא גם הוא כמו העם יעבוד את ה' - "והייתם גם אתם וגם
 המלך אשר מלך עליכם אחר ה' א-להיכם!"
טו-יח: האות: "התיצבו וראו את הדבר הגדול הזה...
 הלוא קציר חטים היום, אקרא אל ה' ויתן קלות ומטר",
 והגשמים בעונת הקציר הוא את רע המסמל "כי רעתכם
 רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך"
יט-כה: חרטת העם: הבקשה משמואל - "ויאמרו כל העם
 אל שמואל התפלל בעד עבדיך אל ה'...כי יספנו על כל
 חטאתינו רעה לשאל לנו מלך"; תשובת שמואל - מכאן
 ואילך אין הדבר תלוי אלא במעשים ובעבודת ה': "אל
 תיראו!.. אך אל תסורו מאחרי ה'.. כי לא יטש ה' את עמו"

עליהם - משלי היה! וכשהייתי עושה דיניהם וצורכיהם והולך וסובב כל עיירות ישראל. דרך העולם, בעלי דינין
 הולכין אצל הדיין ואני הייתי הולך וסובב מעיר לעיר וממקום למקום, וחמור - שלי!.. (במ"ר יח)
 לשיקול דעת המורה לדון עם התלמידים בשאלה מדוע דווקא כעת מצהיר שמואל על נקיין כפיו (נאמרו)
 בדבר מספר ביאורים: אם מפני שבא להוכיח וראוי למוכיח לבוא בידיים נקיות, ואם כדי שלא יחשבו
 שהתנגד למלוכה מאיזה צד אישי, ועוד)

שמואל הנביא ובקשת המלך - סיכום בפרקנו שבה ועולה התמיהה על ההתייחסות הכפולה לנושא בקשת
 המלוכה: מצד אחד, שמואל הנביא מעמיד את העם למשפט לפני הקב"ה וטוען כלפיהם כי "רעתכם רבה
 אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך". ודבריו אלו מצטרפים לדברי הקב"ה בעצמו בפרק ח: "כי לא אתך
 מאסו כי אתי מאסו ממלך עליהם" (לעיל ט, ז). ומצד שני, שמואל ממנה בפועל את המלך, וכך מצווה עליו
 הקב"ה - "שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך!" ואם הדבר כל כך רע מדוע נענית בקשת העם? בנוסף,
 הבחירה של שאול מתוארת ברוח חיובית "הראיתם אשר בחר בו ה' כי אין קמהו בקל העם!"? נראה
 שהתשובה עולה מתוך פרקנו, בו מפריד שמואל בין המניע לבקשה לבין המינוי עצמו. המניע - פסול, משום
 שהוא מציע תחליף לצורך לצעוק אל ה', וכעת יהיה מלך בשר ודם אשר צבאו וממשלתו הם שיעמדו לעם
 בעת צרתו "והיינו גם אנחנו ככל הגוים... ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו" (ח, כ), ואולם מינוי המלך
 לכשעצמו יכול להיות דבר חיובי, כפי שנראה מפרשת המלך בחומש דברים (פרק יז פס' יד-כ) וגם המלך
 עצמו יכול להיות ראוי וטוב למלוכה אם יעבוד את ה' ויוליך את העם בדרך התורה.

אות המטר בימי "קציר חטים" הרמב"ם כותב באגרת תחיית המתים על האות הזה כי רדת מטר בזמן
 הקציר איננו דבר כה חריג ומופלא והוא "מהעניינים האפשריים בטבע...כי מדרך מיני אלו הדברים שיארעו
 במקצת העתים במקצת המקומות...כרדת המטר הסוחף בזמן הקציר על יד שמואל...". אם כך, מה מיוחד באות
 הזו? משיב הרמב"ם שהדבר קרה על פי "מאמר הנביא כמו שבא בשמואל "אקרא אל ה' ויתן קלות" וגומר
 - "ויקרא שמואל אל ה' ויתן קלות ומטר ביום ההוא אם כן, קיום האות מיד ובסמיכות להצהרת הנביא הוא
 הדבר המופלא.

אנו רואים כאן גם דוגמה לכך ש"דבר בעתו מה טוב" (משלי טו, כג). הגשם הוא דבר מועיל מאד בחורף,
 כשהזרעים מכוסים באדמה וזקוקים למים, וכך מתוארת גם ברכת הגשמים בתורה - "ונתתי מטר ארצכם
 בעתו". אולם בעונת הקציר הגשמים אינם בעיתם. התבואה מונחת גלויה בשדה, והמטר יגרום לה להירקב.